

Undersøgelse: Et kønsparadoks

En kvantitativ tværkulturel spørgeskemaundersøgelse fra 2018 af de to økonomer Armin Falk og Johannes Hermle, der omfatter 80.000 personer i repræsentative samples fra 76 forskellige lande, har set på, hvordan den økonomiske udvikling og graden af ligestilling mellem kønnene i et land påvirker de præferencer, mænd og kvinder har med hensyn til risikovillighed, tålmodighed, altruisme, tillid og gengældelse i forskellige tænkte situationer: Hvor villige er de til at tage en risiko i en bestemt situation? Hvor tålmodige er de i bestemte situationer, fx i forhold til at vente på en belønning? Hvor meget tænker de på andre før sig selv, fx ved at give penge til en god sag? Hvor tillidsfulde er de overfor andre? Og hvor parate er de til at gengælde en venlig handling eller straffe/hævne en uvenlig handling? Deltagerne i undersøgelsen var fra 15 år og opad.

Forskernes tanke med undersøgelsen var at vurdere to konkurrerende hypoteser, om hvilken betydning økonomisk udvikling og ligestilling i et land har for mænds og kvinders præferencer.

Den første hypotese, som de kalder *social rolle-hypotesen* antager, at kønsforskelle i præferencer vil blive mindre i takt med økonomisk udvikling og ligestilling mellem kønnene i et samfund. Jo bedre mennesker i et samfund klarer sig og jo mere mænd og kvinder deltager i de samme uddannelses- og arbejdssammenhænge, jo mere vil deres præferencer komme til at ligne hinanden.

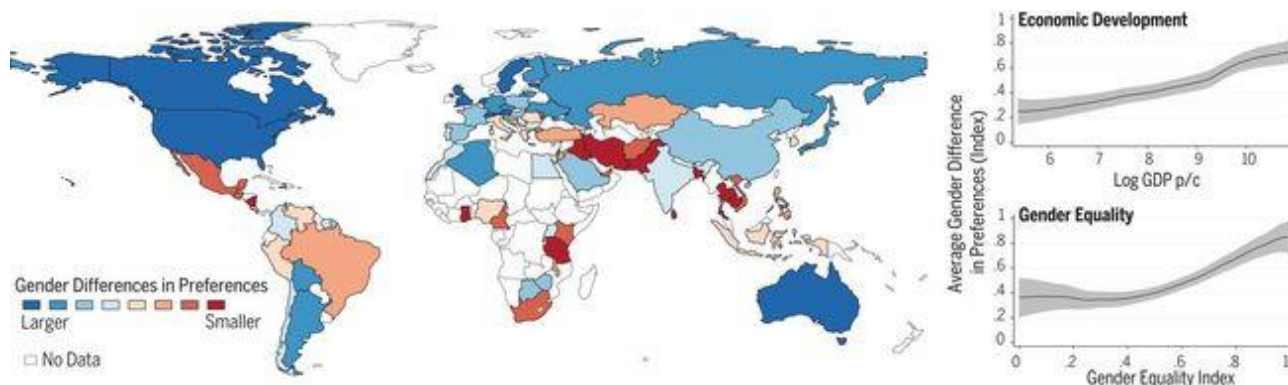
Den anden hypotese, som forskerne kalder *ressource-hypotesen*, antager stik modsat, at kønsforskelle i præferencer stiger med graden af økonomisk udvikling og ligestilling i et land. Jo flere ressourcer et samfund har og jo bedre det er i stand til at tilfredsstille den enkeltes materielle behov, jo mere vil der være mulighed for den enkelte til at udtrykke sine egne præferencer og forfølge sine egne mål. Især vil kvinders muligheder for at udtrykke deres egne præferencer stige, i takt med at de frigøres fra den patriarkalske eller mandlige dominans, der ofte hersker i udviklingslande.

Falk og Hermle forventede, at deres undersøgelse ville understøtte den første hypotese og dermed pege på, at jo mere økonomisk udviklet og jo mere ligestillet kønnene var i et land, jo mindre forskel ville der være mellem deres præferencer. De to forskere forventede med andre

ord en negativ korrelation mellem økonomisk udvikling og ligestilling på den ene side og kønsforskelle i præferencer på den anden side. Undersøgelsen viste imidlertid det stik modsatte.

Når de to forskere så på undersøgelsen globalt viste deres data, at der på alle seks præferencer var tydelige kønsforskelle. Kvinder var typisk mere prosociale end mænd, mindre villige til at straffe en uvenlig handling, mindre risikovillige og mindre tålmodige end mænd. Når forskerne derimod analyserede deres data på lande-niveau, viste det sig, at kønsforskellene i præferencer var størst i de rigeste og mest ligestillede lande, og det gjaldt for alle seks præferencer.

Deres undersøgelse bekræftede med andre ord ressource-hypotesen. Forskellene i præferencer mellem mænd og kvinder var stærkt positivt korreleret med både økonomisk udvikling og ligestilling i et samfund. Figuren nedenunder viser denne sammenhæng. Lande som USA, Canada, England, Sverige og Finland er blandt de lande, der udviser de største kønsforskelle i de præferencer, forskerne har set på.

III 4.6

(Venstre) Kort over kønsforskelle i præferencer i forskellige lande. (Højre) Sammenhængen mellem kønsforskelle i præferencer i et land og henholdsvis landets bruttonationalprodukt og den materielle, sociale og politiske lighed mellem kønnene (Hermle og Falk, Science, Nr. 362, 2018)

Hvordan kan man nu forklare undersøgelsens resultater? Hvorfor vokser forskellen mellem mænds og kvinder præferencer, jo mere økonomisk velstillet et samfund, de lever i, og jo mere ligestilling, der er mellem dem? Hvorfor er kønsforskelle i præferencer større i rigere samfund,

hvor mænd og kvinder ikke i så høj grad er underlagt de traditionelle kønsroller og kan agere mere frit end mennesker i fattige samfund? Det er blevet kaldt et *kønsparadoks*.

Evolutionsbiologer kommer ikke overraskende med en biologisk forklaring på paradokset. Jo større muligheder den økonomiske udvikling og ligestillingen mellem kønnene giver mænd og kvinder for at udtrykke sig selv, jo mere vil man se, at de to køns naturlige præferencer slår igennem. Her er forklaringen med andre ord, at det er de biologiske forskelle mellem kønnene, der for alvor træder frem i moderne og højtudviklede samfund, når den økonomiske udvikling og ligestillingen langsomt løsner grebet om ældre, socialt skabte kønsroller. Den overraskende slutning er altså, at jo mere ligestilling, man får mellem mænd og kvinder, jo mere træder deres biologiske forskellighed frem.

Hermle og Frank advarer dog selv mod udelukkende at give en evolutionsbiologisk forklaring på resultaterne af deres undersøgelse, og mener, at den største misfortolkning af deres undersøgelse vil være at sige, at sociale faktorer ingen betydning har for de kønsforskelle i præferencer, de har fundet.

Selv mener de, at en væsentlig forklaring på, at kønsforskelle i præferencer ofte er mindre i fattige samfund, er, at her er al fokus for begge køns vedkommende rettet mod et fælles mål, nemlig kampen for overlevelse. Omvendt giver frigørelsen fra materiel nød i moderne samfund større adgang for den enkelte til at udtrykke sig selv og sine personlige præferencer, og herunder også udtrykke sit køn. Ligeledes betyder den større frigørelse fra mandlig dominans i moderne samfund, som nævnt tidligere, at kvinders muligheder for at udvikle deres personlige præferencer og ambitioner forbedres.

I en undersøgelse som denne er det vigtigt at være opmærksom på forskellige bias, der utilsigtet kan have påvirket resultaterne. Blandt andet er det oplagt at overveje, om de spørgsmål, som de to forskere stiller, nu også bliver opfattet ens af mennesker i de forskellige lande, de undersøger. Kan man forestille sig, at for eksempel tillid er noget forskelligt afhængig af kulturen i det enkelte land, og at dette indvirker på undersøgelsens resultater? Kan man endvidere forestille sig, at mennesker i traditionelle og fattige samfund ikke svarer, hvad de mener, men hvad der kollektivt er konsensus om at svare? Og når deltagerne er mellem 15 og 90 år, kan man så forestille sig, at mange ældre mennesker i de højt udviklede samfund egentlig svarer med en tankegang, der er præget af den verden, de kendte som unge, og som så helt anderledes ud?

Endelig er det vigtigt at få med, at der er tale om en korrelationsundersøgelse. Falk og Hermle finder altså ikke frem til, at økonomisk udvikling og ligestilling i et land er en direkte årsag til større kønsforskelle i præferencer. Derimod finder de frem til, at der er en sammenhæng mellem de to ting, og det er noget andet. I princippet kan der være andre fænomener end den økonomiske udvikling og ligestillingen, der resulterer i kønsforskelle i præferencer i højt udviklede samfund.

Man kan for eksempel forestille sig, at den stigende individualisering, og de stigende krav om at skabe sin egen identitet, der kendetegner moderne samfund, spiller en vigtig rolle. Meget tyder nemlig på, at køn er blevet en vigtig identitetsgiver for det moderne menneske, der skal forme sin egen identitet i en mere og mere foranderlig og flydende verden. Vi ser hvordan forbrugsvalget i dag ikke kun går mod unisex-varer, men i stigende grad også har karakter af meget kønsdifferentierede varegrupper. Vi ser hvordan reklamer stadig er meget kønnede. På arbejdsmarkedet og i uddannelserne er der sket mange ændringer, men der er stadig en klar tendens til at piger vælger omsorgsrelaterede jobs, mens mænd vælger de mere teknisk-betonede jobs. Det er stadig Per, der bliver datalog, og Dorte der bliver sygeplejerske. Det passer formodentlig bedst til deres selvforståelse og interesser. Kønnen som identitetsgiver starter allerede fra fødslen af. Vi forventer stadig noget forskelligt af de to køn. Det viser sig tydeligt i legetøjskatalogernes reklamer, der er fyldt med lyserøde piger og blå drenge med hver deres foretrukne legetøj.

På den ene side er det klart, at kønnen i det moderne samfund ikke længere er en skæbne, i samme omfang som det var i gamle dage og stadig er i mindre udviklede samfund. Det er også klart, at spillerummet for de to køn takket være ligestillingen er langt større i moderne samfund. På den anden side er det biologiske køn tilsyneladende så stærkt et organiseringsprincip, at det er svært at undslippe. I mindre udviklede samfund er det med til at fordele arbejde og hverdagsopgaver mellem mænd og kvinder. I højt udviklede samfund som vores, er det blevet en vigtig identitetsgiver for den enkelte, som er med til at forme mange livsvalg og præferencer.

Kilde: Falk, Armin og Johannes Hermle: *Relationship of gender differences in preferences to economic development and gender equality*, Science 2018.